

УДК: 373.5.016:821.161.2]:008

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-1-51-251-256

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ О. ДОВЖЕНКА В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Гоголь Наталія Валеріївна

доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: natashagogol75@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0780-6237

У статті розглянуто особливості реалізації культурологічного підходу в програмовому й початковому забезпеченні уроків української літератури на прикладі вивчення творчості О. Довженка. Акцентовано на тому, що формування ключової компетентності «обізнаність та самовираження у сфері культури» передбачає використання на уроках української літератури певних засобів навчання, зокрема репродукцій картин, відео- або аудіозаписів музичних творів, перегляду театральних постановок і кінофільмів тощо. Наголошено на тому, що досягнення багатогранної спадщини О. Довженка в єдності із суміжними образотворчостями спрямоване на формування в учнів цілісного уявлення про літературу як важливий складник національної і світової культури, підвищення загального рівня освіченості та культури юних читачів, розвиток їхнього творчого потенціалу.

Ключові слова: культурологічний підхід до навчання літератури, програма з української літератури, підручник української літератури для 11 класу, мистецький контекст підручників української літератури, суміжні види мистецтва, творчість О. Довженка.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі посилюється тенденція реалізації культурологічного підходу в змісті шкільної літературної освіти, що відображено в основних законодавчо-нормативних документах. У Законі України «Про освіту» (2017 р.) до ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, віднесено культурну компетентність. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року визначено ключові компетентності, серед яких чільне місце посідає загальнокультурна грамотність [7]. У Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.) наголошено на важливості розвитку в учнів культурної компетентності, що передбачає опанування культурних і мистецьких здобутків України і світу, усвідомлення художньої літератури як важливого складника мистецтва, розкриття особливостей творів мистецтва в широкому культурному контексті [5].

Послідовну реалізацію культурологічного підходу в змісті шкільної літературної освіти передбачено в програмах з української літератури (рівень стандарту, профільний рівень) (2017 р.), що орієнтують на формування в учнів такої ключової компетентності, як «обізнаність та самовираження у сфері культури» [10; 11].

Література як мистецтво слова є важливим складником духовної культури людства, тому літературні твори доречно розглядати в контексті загальнокультурного поступу на певному етапі, у зв'язках із суміжними видами мистецтва (живописом, музикою, кіно тощо). Культурологічною змістовою лінією для профільної школи передбачено взаємопов'язаність літератури з різними видами образотворчості; ведення діалогу культур, визначення його впливу на мозаїчну картину літературного процесу; встановлення зв'язків між літературними художніми системами на основі естетичних пошуків у суміжних видах мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації культурологічного підходу в шкільній літературній освіті осмислена українськими вченими на науково-методичному та практичному рівнях. Провідними дослідниками останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ ст. (О. Бандура, Н. Волошина, А. Градовський, О. Куцевол, Л. Овдійчук, Є. Пасічник, Б. Степанишин, В. Неділько, Л. Нежива, С. Жила, Г. Токмань, З. Шевченко, В. Шуляр, Т. Яценко та інші) розроблено концептуальні засади розвитку й упровадження культурологічного підходу до навчання української літератури як одного з провідних у національній системі шкільної літературної освіти, узагальнено й систематизовано традиційний досвід і розроблено новаторські погляди щодо навчання української літератури з урахуванням ідей культурологічного підходу. Так, українська вчена Т. Яценко в наукових розвідках розглядає принципи втілення міжмистецької взаємодії в системі сучасної шкільної літературної освіти, актуалізує ідеї реалізації культурологічного підходу в оновлених програмах і підручниках української літератури для 10–11 класів (рівень стандарту, профільний рівень), що орієнтують на розвиток у старшокласників ключової компетентності «обізнаність та самовираження у сфері культури» [13; 14].

Формулювання мети статті – здійснити дидактико-методичний аналіз чинних програм та підручників української літератури для 11 класу на предмет утілення в них рекомендаційної рубрики «Мистецький контекст» під час вивчення старшокласниками життя і творчості О. Довженка.

Виклад основного матеріалу. Чинні програми з української літератури [10; 11] спрямовують роботу вчителя-словесника на активізацію естетичної діяльності старшокласників на основі взаємодії різних видів мистецтва, орієнтують на осягнення мистецтва слова як складника світової культури з метою стимулювання культурного розвитку учнів.

З багатогранною творчістю О. Довженка, геніального режисера-новатора, самотнього прозаїка й драматурга, публіциста, художника, активного громадського діяча, одного з фундаторів української і світової кінематографії учні ознайомлюються в 11 класі середньої загальноосвітньої школи. Відповідно до чинних програм з української літератури (академічний та профільний рівні) старшокласники текстуально опрацюють такі художні твори, як «Воля до життя», «Мати», автобіографічну повість «Зачарована Десна».

У програмі з української літератури (рівень стандарту) [11] в мистецькому контексті запропоновано перегляд художніх фільмів О. Довженка («Звенигора», «Земля», «Іван»), розгляд «Автопортрета» авторства митця періоду війни, живописних полотен «Малий Сашко» О. Довженка та «Олександр Довженко» А. Горської. У кіномистецтві запропоновано перегляд кінострічки «Зачарована Десна» (реж. Ю. Солнцева) та документальних фільмів «Роздуми після життя» (1992), «Довженко. Щоденник 1941–1945». У програмі для профільної школи [10] в рубриці «Суспільний та мистецький контекст» уміщено матеріал, який дає змогу вчителю подавати інформаційний матеріал у взаємозв'язку з історією, суспільно-політичними процесами, етапами розвитку різних видів мистецтва: живопису, музики, архітектури, кінематографу в Україні та за її межами. У мистецькому контексті означеної програми, окрім зазначених художніх і документальних фільмів, акцентовано увагу на перегляді екранізації оповідання «Мати».

Ідея розгляду художнього тексту як тексту культури покладена в основу змісту і структури навчальної книги кінця ХХІ ст., що орієнтує на діалог у просторі культури, на діалог культур та здійснюється шляхом прочитання смислів, образів, символів тексту, через які відбувається діалог з автором твору, осягнення картини його художнього світу. Вважаємо, що такий діалог допомагає учневі-читачеві сприймати та осмислювати цінності культури конкретного історичного періоду та певного історичного типу свідомості, які відображає автор твору. Діалог літературного твору з українським та світовим мистецтвом передбачає використання певних засобів навчання, зокрема репродукцій картин, фото архітектурних пам'яток, відео– та аудіозаписів музичних творів, перегляду театральних постановок і кінофільмів тощо.

У контексті предметного поля нашого дослідження необхідним видається здійснення аналізу дидактико-методичного потенціалу чинних підручників української літератури для 11-х класів середньої загальноосвітньої школи [1; 2; 3; 6; 8; 9; 12] під час вивчення творчості О. Довженка на предмет утілення рекомендаційної програмової рубрики «Мистецький контекст» як одного із дієвих засобів реалізації культурологічного підходу до навчання літератури.

Варто наголосити на тому, що мистецький контекст чинних підручників української літератури для 11 класу спрямований на формування в учнів ключової компетентності «Обізнаність та самовираження у сфері культури», що послідовно реалізовано в ілюстративному, дидактичному та аналітичному блоках навчальних книг. Відтак мистецький контекст сучасних підручників, уміщений до біографічних нарисів, літературно-критичних матеріалів, представлений у вигляді ілюстративного матеріалу, запитань і завдань різних рівнів, зацікавлює школярів вивченням літератури, пробуджує в них самостійну думку, спонукає до творчості, сприяє глибшому осягненню вивчуваного матеріалу. Необхідно відзначити, що ілюстративний матеріал сучасних підручників максимально залучено до комплексного дидактичного апарату навчальних книг і технологізовано.

Авторами чинних підручників української літератури запропоновано ознайомлення учнів із життєписом О. Довженка у розлогодному культурологічному контексті на основі опрацювання літературно-критичного нарису та перегляду низки світлин митця в різні періоди його життя, автопортрету, афіші політичного детективу «Сумка диккур'ера», світлин з рідними (батьком під час написання «Зачарованої Десни», дружинами В. Довженко та Ю. Солнцевою, з сестрою Поліною), зі зйомок кінострічок, кадрів із кінофільмів тощо. Так, наприклад, у підручниках «Українська література. 11 клас» для профільного рівня та рівня стандарту (автор – О. Слоньовська) [8; 9], на наш погляд, майстерно проілюстровано біографічний нарис про життя і творчість О. Довженка низкою світлин, а саме: будинку, де народився митець (селище Сосниця Чернігівської області, 1960 – літературно-меморіальний музей митця), фото О. Довженка з батьками та сестрою, В. Довженко, Ю. Солнцевою, зі знімальною групою під час роботи над фільмом «Земля», із побратимами на фронті, кадрами з фільму «Повість полум'яних літ», живописними полотнами О. Шупляка «Сталінград» та В. Слєпченка «Олександр Довженко». Відзначимо, що робота над поданими видами мистецтва послідовно відображена в завданнях і запитаннях рубрики «Мистецькі діалоги», які сприятимуть осягненню юними особистостями різнобічних граней таланту митця, усвідомленню й розумінню ними тих складних життєвих обставин, у яких доводилося жити і творити О. Довженку.

Необхідно зазначити, що в згаданому підручнику події воєнного лихоліття, які відображені у «Щоденнику», майстерно ілюстровані живописним полотном Г. Малакова «Хрещатик палає» із серії «Київ

1941–1945 рр.». Доречним, на наш погляд, є те, що в рубриці «Мистецькі діалоги» старшокласникам запропоновано знайти у Livejournal на сторінці художниці Олени Некори в рубриці «Образи та образотворення» матеріал Дмитра Малакова і Георгія Малакова «Київ і війна» та порівняти підліткові враження періоду німецької окупації, втілені у спогадах і ліногравюрах українського художника, з умовиводами зі «Щоденника» Олександра Довженка. Автор підручника О. Слоньовська спонукає старшокласників до висловлення власних міркувань та роздумів на основі прочитаного та переглянутого матеріалів, пропонує їм поміркувати над тим, що об'єднує різні мистецькі роботи, спонукає школярів зробити необхідні висновки на основі осягнення різних видів мистецтва.

Прикметно, що засвоєння учнями інформації про життя і творчість письменника передбачає використання на уроках літератури та у позаурочний час проєктної діяльності. Завдання для виконання проєктної роботи подано в рубриках підручників «Ваші літературні проєкти», «Готуємо проєкт», «Ваші читацькі проєкти» тощо. Так, наприклад, старшокласникам запропоновано об'єднатися у групи, переглянути на вибір фільми О. Довженка «Звенигора», «Земля», «Іван», а після завершення вивчення творчості О. Довженка організувати засідання кіноклубу, або презентувати повідомлення на засіданні інтелектуально-мистецького клубу на тему «У всьому людському я хочу шукати красу... (О. Довженко)» та інші. Така робота, на нашу думку, спонукатиме учнів до вдумливого прочитання літературних творів, сприятиме формуванню в них умінь використовувати досвід взаємодії із творами різних видів мистецтва та набуті знання і вміння у життєвих ситуаціях.

Варто відзначити те, що робота над суміжними видами мистецтва в процесі вивчення творчості кіномитця в чинних підручниках української літератури має послідовний характер і представлена в різних рубриках, а саме: «Досліджуємо самостійно», «Мистецькі діалоги», «Культурно-мистецький контекст», «Література в колі мистецтв» та інших, що орієнтують старшокласників на дослідження й глибоке розуміння внеску геніального митця в розвиток різних видів мистецтва: мистецтва слова (Довженко-письменник), образотворчого мистецтва (Довженко-художник-карикатурист), мистецтва кіно (Довженко-кінорежисер).

Наскрізно в навчальних книгах представлено довершені зразки різних видів мистецтва. Так, опрацьовуючи відомості про життєвий і творчий шлях письменника, старшокласники можуть помилуватися автопортретом митця, портретом О. Довженка у виконанні А. Горської (мистецтво ліногравюри), П. Кончаловського (образотворче мистецтво) та інших митців. Робота над поданими образотворчостями логічно прослідковується у завданнях і запитаннях, як-от: «Опишіть у робочому зошиті автопортрет письменника (с. 166). У чому його символічність?» [6, с. 169]; «Розгляньте репродукцію портрета роботи художниці А. Горської. У чому символічність зображення митця на ліногравюрі? Чи відрізняються словесні портрети О. Довженка, зроблені його сучасниками та дослідниками творчості, від художніх зображень? Свою думку аргументуйте» [12, с. 143]. Автори навчальних книг, на наш погляд, доречно спонукають учнів до вираження власних асоціацій від зображеного, пропонують описати репродукцію картини та пояснити символіку образів на мистецьких полотнах, використовуючи щоденникові записи письменника.

Мистецький контекст «малої» прози О. Довженка у підручниках української літератури для профільних класів [2; 8] вдало ілюстровано живописними полотнами Б. Неменського «Мати» (1945), С. Герасимова «Мати партизана» (1943–1950), Ю. Непринцева «Рідна земля» (1967), М. Бута «Лист до мами» (1970). У мистецьких рубриках автори підручників орієнтують учнів на віднайдення в тексті художнього твору найбільш кінематографічних фрагментів, акцентують їхню увагу на єдності суміжних образотворчостей та виокремленні індивідуальної своєрідності в різних видах мистецтва. У підручниках старшокласникам запропоновано не тільки розглянути мистецькі полотна живописців та поділитися враженнями від побаченого, а й проаналізувати засоби художньої виразності в суміжних образотворчостях, знайти й зачитати уривки з оповідань, що є суголосними з образотворчим мистецтвом, поміркувати над тим, чому в творах мистецтва теми війни і вірності є подібними. Вважаємо, що така робота на уроці сприятиме формуванню в учнів літературної компетентності, читацької культури, розвитку в них творчих здібностей та естетичних смаків, вихованню загальної культури особистості.

У підсумку роботи над творчістю О. Довженка автор підручника української літератури О. Авраменко [1] в рубриці «Спостереження» пропонує старшокласникам порівняти живописні полотна сучасних українських художників (Л. Давиденко «Після храму», 2010; О. Дробочий «Війна», 2015) та придумати власні сюжети про війну та кохання. Відповідна робота, на наш погляд, сприяє розвитку в учнів умінь зіставляти специфіку розкриття певної теми чи образу в різних видах мистецтва, оцінювати суміжні образотворчості, виховує потребу в читанні літературних творів для естетичної насолоди та рефлексії над прочитаним.

Цікавими й напрочуд вдалими, на наш погляд, є запропоновані авторами сучасних підручників запитання і завдання, що орієнтують учнів на отримання необхідних знань із мережі Інтернет. Так, наприклад, авторами підручників вдало запропоновано знайти й переглянути на каналі YouTube

відеоматеріали про О. Довженка, документальні фільми «Довженко. Щоденник 1941–1945» (1993), «Олександр Довженко. Роздуми після життя» (реж. М. Донець, 1992) тощо. Після перегляду документальних стрічок старшокласники висловлюють власні міркування щодо особистості кінорежисера та письменника, готують виступ на тему «Краса і правда в мистецтві: що важливіше?». Доречно акцентовано увагу юних особистостей і на уривках зі щоденника О. Довженка у виконанні М. Вінграновського – поета й актора, режисера та сценариста фільму. З метою зіставлення суміжних образотворчостей запропоновано поміркувати, чому М. Вінграновський обрав для прочитання саме ці уривки; визначити, які думки він передає глядачам; поділитися враженнями від переглянутого відеоряду та інтонацій актора. Такі види робіт, на наш погляд, орієнтують учнів на поцінування набутків української культури, розвивають уміння висловлювати власні враження від сприйняття різних видів мистецтва, виховують в учнів відкритість до міжмистецької комунікації.

Повісті О. Довженка майстерно вплетені в канву симбіозу мистецтв (мистецтва кіно, музики і театру), без осягнення яких неможливо зрозуміти велич багатогранного таланту геніального митця. Так, у підручнику «Українська література. 11 клас» (автор – А. Фасоля) [12] рубрика «Читацьке дозвілля» влучно розкриває перед учнями багатогранну кінематографічну спадщину О. Довженка, що принесла йому світове визнання. Так, старшокласникам запропоновано переглянути кінострічку «Земля» (1930) та прослухати нову оригінальну музику до неї, яку вперше було виконано сучасним українським гуртом «ДахаБраха» на Одеському кінофестивалі у 2012 р. Прикметно, що мистецька рубрика «Література в колі мистецтв» у підручнику української літератури О. Коваленко орієнтує учнів на перегляд фільму «Зачарована Десна» (режисер Ю. Солнцева) та створення відгуку на твір мистецтва кіно. Вважаємо, що запропоновані завдання і запитання не тільки орієнтують учнів на осягнення засобів образотворчості в суміжних мистецтвах, а й на усвідомлення своєрідності внутрішньої будови тексту літературного твору.

У підручнику української літератури для 11 класу рівня стандарту (автор – О. Борзенко) [3] в літературно-критичному нарисі «Мандрівка до світу дитинства («Зачарована Десна»)» старшокласники розглядають постать О. Довженка і як літератора, і як кінорежисера, звертають увагу на застосування прийомів кіномистецтва у кіноповісті «Зачарована Десна», кадри з кінофільму з однойменною назвою (1964). Відтак влучними в рубриці «Виявляємо обізнаність у сфері культури» згаданого підручника є завдання щодо прослуховування пісні «Зачарована Десна» у виконанні хору ім. Г. Верьовки та перегляд вистави й кінострічки. Робота з різними видами мистецтва передбачає визначення суголосних настроїв у суміжних образотворчостях, висловленням оцінного ставлення до гри акторів, написанням відгуку та рецензії щодо майстерності втілення основної ідеї кіноповісті у мистецтві драми та кіно [3, сс. 137, 141].

Культурологічний контекст літературно-критичного нарису до кіноповісті «Зачарована Десна» авторами підручників української літератури представлено переважно світлинами сучасної Десни, мистецьким полотном М. Глушенка «На Десні» (1960), портретом О. Довженка, виконаного П. Кончаловським, ілюстраціями О. Іваненка до кіноповісті та низкою світлин із кінокадрів «Зачарованої Десни». У рубриках, що орієнтують учнів на обізнаність у сфері культури, запитання і завдання спрямовані на роботу із суміжними видами мистецтва щодо визначення спільного та відмінного між повістю, кіноповістю та кіносценарієм; підборі цитат із кіноповісті до художніх ілюстрацій та кадрів із фільму тощо. Ми переконані, що такі види робіт сприятимуть усвідомленню учнями жанру кіноповісті як новаторського, осягненню способів прояву мистецьких пошуків митця; розвитку вмінь і навичок учнів сприймати, аналізувати та інтерпретувати літературний твір у літературному та культурному контекстах, встановлювати взаємозв'язок з іншими видами мистецтва. Відтак аналітико-синтетичні вміння, які формуються в учнів у процесі вивчення художнього твору в широких зв'язках із іншими знаннями і вміннями, ми визначаємо як внутрішньопредметні, специфічні, та міжпредметні – загальнономистецькі й загальнонавчальні [4, с. 291].

Висновки дослідження і перспективи подальшої наукової роботи. Отже, аналіз чинних програм і підручників з української літератури для старшої школи дає підстави зробити висновок про те, що вивчення творчості О. Довженка відбувається в національному й світовому культурологічних контекстах і спрямоване на формування в учнів ключової компетентності «обізнаність та самовираження у сфері культури». Запропоновані в чинних підручниках української літератури зразки різних видів мистецтва (образотворчого, музичного, мистецтва графіки, фото– і кіномистецтва тощо) відзначаються високою художньою досконалістю, правдивістю й допомагають учням глибше засвоювати біографічні матеріали про митця, сприяють здійсненню безпосереднього зв'язку літературного й мистецтвознавчого матеріалу, формуванню художніх смаків, вмінь самостійної роботи з творами мистецтва, відповідають віковим особливостям школярів. Логічно й послідовно запропоновані в навчальних книгах запитання і завдання спрямовують увагу старшокласників на осмислення новаторських пошуків О. Довженка в контексті розвитку світової літератури та культури.

Перспективи подальшої роботи вбачаємо у розробленні методичних рекомендацій щодо вивчення творчості О. Довженка на уроках української літератури в єдності із суміжними видами мистецтва.

Список використаної літератури

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Грамота, 2019. 256 с.
2. Борзенко О. І. Українська література (профільний рівень): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / О. І. Борзенко, О. В. Лобусова. Харків: Ранок, 2019. 256 с.
3. Борзенко О. І. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / О. І. Борзенко, О. В. Лобусова. Харків: Ранок, 2019. 240 с.
4. Гоголь Н. В. Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук Т. О. Яценко. Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. 482 с.
5. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 24.09.2022).
6. Коваленко Л. Т. Українська література. Рівень стандарту: підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / Л. Т. Коваленко, Н. І. Бернадська. Київ: Вид. дім «Освіта», 2019. 256 с.
7. Концепція «Нова українська школа»: затв. Рішенням колегії МОН України від 27.10. 2016 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 22.09.2022).
8. Слоньовська О. В. Українська література (профільний рівень): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / О. В. Слоньовська, Н. В. Мафтин, Н. М. Вівчарик. Київ: Літера ЛТД, 2019. 320 с.
9. Слоньовська О. В. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / О. В. Слоньовська, Н. В. Мафтин, Н. М. Вівчарик. Київ: Літера ЛТД, 2019. 256 с.
10. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класів (профільний рівень): наказ МОН України від 23.10.2017 № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 21.09.2022).
11. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класів (рівень стандарту): наказ МОН України від 23.10.2017 № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 22.09.2022).
12. Фасоля А. М. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / А. М. Фасоля, Т. О. Яценко, В. В. Уліщенко, В. М. Тименко, Г. Л. Бійчук. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 240 с.
13. Яценко Т. О. Особливості реалізації культурологічного підходу в реаліях Нової української школи. *Практична філософія і Нова українська школа: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф.*, 16 трав. 2019 р., м. Київ НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна, 2019. С. 164–167.
14. Яценко Т. О. Культурологічна домінанта змісту сучасної шкільної літературної освіти. *Міжнародна науково-практична конференція «Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи»*: зб. пр. конф., м. Запоріжжя, 28–29 трав. 2021 р. Запоріжжя: Вид. дім «Гельветика», 2021. С. 155–157.

CULTURAL APPROACH TO STUDYING OLEKSANDR DOVZHENKO'S CREATIVE WORK IN HIGH SCHOOL

Hohol Nataliia

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian Language,
Literature and Teaching Methods

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The implementation of a cultural approach in studying the Ukrainian writers' creative work in Ukrainian Literature lessons provides students with a wide range of knowledge and skills associated with the art of the word in unity with related types of art (fine art, theatre, music, sculpture and architecture, etc.), as well as cultural forms of expressing the individual's aesthetic consciousness to clarify the common social experience.*

Purpose. *The article aims to conduct a didactic and methodical analysis of the current Ukrainian Literature programs and textbooks for the 11th grade on implementing the recommended rubric «Artistic context» in teaching Oleksandr Dovzhenko's life and creative work to high school students.*

Methods. *The following research methods have been used during the study: analytical – for conducting a comparative analysis of the pedagogical, methodological works, state educational documents, curricula and school textbooks, studying the scientific and pedagogical experience to identify the main methodological approaches for solving this issue in a science and practice; systematization – for summarizing the conclusions of the study.*

Results. *The article is concerned with the features of implementing the cultural approach in the program and the initial provision of Ukrainian Literature lessons on the example of studying Oleksandr Dovzhenko's creative work. It is emphasized that forming key competence «Awareness and self-expression in the field of culture» involves using certain teaching aids the Ukrainian Literature lessons, e.g. painting reproductions, video and audio recordings of musical works, watching plays and films, etc. It is described the analysis of the didactic and methodical potential of current textbooks of Ukrainian Literature for 11th grades in studying Oleksandr Dovzhenko's creative work to implement the recommended program rubric «Artistic context» as one of the effective means of implementing a cultural approach to teaching literature.*

Originality. Having analyzed current Ukrainian Literature programs and textbooks for high school, it has been proven that understanding Oleksandr Dovzhenko's multifaceted heritage in unity with related types of art can form a holistic idea of literature as an important component of national and world culture, increase the young readers' level of education and culture, develop their creative potential.

Conclusion. Nowadays, studying Oleksandr Dovzhenko's creative work in Ukrainian Literature lessons occurs within the national and world cultural contexts. It aims at building students' key competence «Awareness and self-expression in the sphere of culture». The samples of various types of art offered in the current Ukrainian Literature textbooks are characterized by high artistic perfectness and truthfulness. They help students absorb biographical materials about the artist, provide the connection of literary and art material, form of artistic tastes, skills to work with works of art independently and correspond to the high school student's age characteristics. Logically and consistently proposed questions and tasks in the textbooks direct the student's attention to the understanding of Oleksandr Dovzhenko's innovative searches in the context of the development of world literature and culture.

Keywords: Cultural Approach to Teaching Literature, Ukrainian Literature Program, Ukrainian Literature Textbook for the 11th Grade, Artistic Context of Ukrainian Literature Textbooks, Related Arts, Works of Oleksandr Dovzhenko's.

References

1. Avramenko, O. (2019). *Ukrainska literatura (riven standartu) [Ukrainian Literature (standard level)]*. Kyiv: Hramota. [in Ukrainian].
2. Borzenko, O. I. & Lobusova, O. V. (2019). *Ukrainska literatura (profilnyi riven) [Ukrainian Literature (professional level)]*. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian].
3. Borzenko, O. I. & Lobusova, O. V. (2019). *Ukrainska literatura (riven standartu) [Ukrainian Literature (standard level)]*. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian].
4. Hohol, N. V. (2021). *Kulturolohichnyi pidkhid u zmisti shkilnoi literaturnoi osvity (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Cultural approach in the content of School Literary Education (second half of the XX – beginning of the XXI century)]*. Sumy: FOP Tsoma. [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity vid 30 veresnia 2020 r. № 898 [State standard of basic secondary education from 2020, 30 September № 898]. (2020). *www.kmu.gov.ua*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].
6. Kovalenko, L. T. & Bernadska, N. I. (2019). *Ukrainska literatura. Riven standartu [Ukrainian Literature (standard level)]*. Kyiv: Vyd. dim «Osvita». [in Ukrainian].
7. Kontseptsiia «Nova ukrainska shkola» vid 27.10. 2016 roku [The «New Ukrainian School» concept from 27.10. 2016]. (2016). *mon.gov.ua*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
8. Slonovska, O. V., Maftyn, N. V. & Vivcharyk, N. M. (2019). *Ukrainska literatura (profilnyi riven) [Ukrainian Literature (professional level)]*. Kyiv: Litera LTD. [in Ukrainian].
9. Slonovska, O. V., Maftyn, N. V. & Vivcharyk, N. M. (2019). *Ukrainska literatura (riven standartu) [Ukrainian Literature (standard level)]*. Kyiv: Litera LTD. [in Ukrainian].
10. *Ukrainska literatura. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. 10–11 klasiv (profilnyi riven) vid 23.10.2017 № 1407 [Ukrainian Literature. The program for secondary schools. 10-11 grades (professional level) from 23.10.2017 № 1407]*. (2017). *mon.gov.ua*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> [in Ukrainian].
11. *Ukrainska literatura. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. 10–11 klasiv (riven standartu) vid 23.10.2017. № 1407 [Ukrainian Literature. The program for secondary schools. 10-11 grades (standard level) from 23.10.2017. № 1407]*. (2017). *mon.gov.ua*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> [in Ukrainian].
12. Fasolia, A. M., Yatsenko, T. O., Ulishchenko, V. V., Tymenko, V. M., & Biichuk, H. L. (2019). *Ukrainska literatura (riven standartu) [Ukrainian Literature (standard level)]*. Kyiv: UOVTs «Orion». [in Ukrainian].
13. Yatsenko, T. O. (2019). Osoblyvosti realizatsii kulturolohichnoho pidkhodu v realiakh Novoi ukrainskoi shkoly. [Peculiarities of implementing the cultural approach in the realities of the New Ukrainian School]. *Praktychna filosofii i Nova ukrainska shkola – Practical philosophy and the New Ukrainian School: Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference* (pp. 164–167). Kyiv| NAPN Ukrainy, In-t pedahohiky NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
14. Yatsenko, T. O. (2021). Kulturolohichna dominanta zmistu suchasnoi shkilnoi literaturnoi osvity. [The cultural dominant of the content of modern school literary education]. Proceedings from: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Yevropeiski tsinnosti v ukrainskii osviti: vyklyky ta perspektyvy» – International Scientific and Practical Conference «European Values in Ukrainian Education: Challenges and Prospects»*. (pp. 155–157). Zaporizhzhia: Vyd. dim «Helvetyka». [in Ukrainian].

Отримано редакцією 9.03.2023 р.